

УДРУЖЕЊЕ ЗА МЕЂУНАРОДНО КРИВИЧНО ПРАВО
INTERNATIONAL CRIMINAL LAW ASSOCIATION

ЗБОРНИК РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНЕ НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

**"РАСКРШЋА МЕЂУНАРОДНОГ
КРИВИЧНОГ И КРИВИЧНОГ ПРАВА
– РЕФОРМА ПРАВОСУДНИХ ЗАКОНА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ"**

Палић, 16–19. јун 2023. године

Анђелија Стевановић*

ХУМАНИТАРНА ИНТЕРВЕНЦИЈА – ХУМАНИ ЧИН ИЛИ ЗЛОЧИН?

Апстракт: Ауторка у раду покушава да разграничи појаву хуманитарне интервенције као условно речено хуманог чина, у својству инструмента заштите међународног мира – што је један од разлога постојања овог института, и хуманитарну интервенцију као једну врсту агресије (злочина) моћнијих држава према политички и економски слабијим државама у одређеним случајевима. Приказује како се јавила идеја о хуманитарној интервенцији, на који начин је могуће оправдати предузимање хуманитарне интервенције и који су услови за то. Док са друге стране критикује предузимање такве интервенције под неистинитим изговором заштите људских права, као и због непоштовања правила међународног јавног права којима се забрањује употреба силе, осим уз одобрење Савета безбедности – посебно са освртом на такозвану хуманитарну интервенцију НАТО алијансе 1999. године на Косову и Метохији, односно на територији СР Југославије.

Кључне речи: хуманитарна интервенција, одобрење Савета безбедности, агресија, употреба оружане силе, заштита људских права.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Идеја хуманитарне интервенције је да се пружи помоћ народу у државама у којима долази до систематског кршења људских права, када не постоји нити један други механизам за заштиту права, већ само употреба силе, која је одобрена од стране Савета безбедности. Међутим, у пракси није увек тако. У историји је "хуманитарна интервенција" представљала један од основа колонијалне политике коју су спроводиле велике силе у међународним односима – како би се прикрила права намера, а то је економска експлоатација.¹ Одмах можемо уочити да хуманитарна интервенција у стварности представља изговор који јаче силе користе за наметања своје воље слабијима, уместо да служи као механизам заштите права. Поред тога, сматра се да се замисао о хуманитарној интервенцији јавила још пре два века, тачније у XIX веку, на шта је свакако утицао пораст моћи тадашњих западних држава и Русије, уз истовремено слабљење Турске, ти најранији случајеви хуманитарних интервенција, углавном, су били везани за заштиту мањина, и то пре свега оних верских. Практика предузимања хуманитарних интервенција која је постојала током XIX века готово ишчезава у првој половини XX века. То ишчезавање поклапа

---

* Студент докторских студија на Правном факултету Универзитета у Београду, међународноправна ужа научна област, истраживач приправник у Институту друштвених наука у Београду, andjelija.stevanovic21@gmail.com

¹ М. Пауновић, "Хуманитарна интервенција као злоупотреба начела забране употребе силе у међународном праву", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999, 150.

се са тежњом међународне заједнице да ограничи, односно забрани рат, што је учињено Пактом Друштва народа и Бријан-Келоговим пактом.²

Како је током Другог светског рата дошло до незапамћених страдања народа и до масовних кршења људских права, међународна заједница је након завршетка рата, оснивањем Организације Уједињених нација (у даљем тексту: УН) изричито забранила употребу било какве врсте силе у међународном праву. Посебно се у Повељи УН обавезују сви чланови да се у својим међународним односима уздржавају од претње силом, или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе или на сваки други начин који је несагласан са циљевима УН.³ Једини изузетак од овог правила је урођено право народа на самоодбрану у случају оружаног напада, док Савет безбедности не предузме мере потребне за очување међународног мира и безбедности. Даље, подразумева се да ће о мерама које предузму чланови при вршењу овога права на самоодбрану бити обавештен Савет безбедности и оне неће ни на који начин да доведу у питање овлашћење Савета безбедности да по Повељи УН предузме у свако доба такву акцију ако је сматра нужном ради одржавања или успостављања међународног мира и безбедности.⁴ Оружана интервенција на основу одлуке Савета безбедности, у смислу главе VII Повеље, представља дозвољени изузетак од когентног правила о забрани употребе силе. Таква одлука Савета безбедности може у принципу бити донета и у случају тешких и масовних повреда људских права, под општим условима неопходним за предузимање колективних мера од стране Савета безбедности, о чему ће бити нешто више речено у наредним поглављима овог текста.

Међутим, оружана интервенција без изричитог одобрења Савета безбедности, или позива легалне владе, конституисала би акт агресије. Хуманитарна интервенција не фигурира, нити се може подвести под изузетке од забране претње и употребе силе у односима између држава.⁵ Из наведеног закључујемо да је, поред самоодбране, сваки други облик употребе силе у међународном праву забрањен, уколико није претходно одобрен од стране Савета безбедности. Уочава се да у ставовима релевантних ауторитета, институција и субјеката међународне заједнице, постоје разлике у приступу питања права на хуманитарну интервенцију, ипак, генерално се може рећи да преовлађује став према коме су УН, односно Савет безбедности УН, једино тело у међународној заједници које има право на доношење одлуке о предузимању хуманитарне интервенције коришћењем силе. Међутим, и у том случају питање њене оправданости остаје отворено, како због ограничења УН из чл. 2. став 7. Повеље УН, тако и због непостојања сагласности о критеријумима њене примене.⁶ Неретко се примењују различити критеријуми у зависности од тога које државе су у питању, заправо, који је крајњи циљ интервенијента. Како онда можемо да схватимо појаву хуманитарних интервенција без претходног одобрења Савета безбедности и како то да међународна заједница толерише хуманитарне интервенције које су предузимане у претходном периоду без одобрења Савета безбедности? Да ли је појавом института хуманитарне интервенције покушано заобилажење забране употребе силе и проналажење начина, или условно речено изговора, на који би моћније државе могле да

² Н. Раичевић, "Еволуција хуманитарне интервенције у међународном праву", *Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу* (ур. Г. Обрадовић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2021, 150.

³ Члан 2, став 4 Повеље Уједињених нација

⁴ Члан 51 Повеље Уједињених нација

⁵ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, 199.

⁶ С. Савић, "Међународно право и хуманитарна интервенција", *Међународни проблеми*, 1/2007, 13.

контролишу мање, економски и политички слабије државе? Као и који су то услови за предузимање такве врсте интервенције према другим државама? Како бисмо покушали да дамо одговор на ова питања, морамо прво дефинисати и разумети сам појам хуманитарне интервенције.

2. ПОЈАМ ХУМАНИТАРНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Интервенција у међународном праву је мешање у односе између других држава, а нарочито у унутрашње послове друге државе, са циљем да се утицајем, претњом или употребом силе нагнале да одређену ствар учине,⁷ односно једнострано мешање једне државе у ствари друге државе у циљу да одржи или промени садашње стање ствари.⁸ Постоји више облика интервенције у међународном праву – оружана, која је изричито забрањена Повељом УН, затим доношењем Декларације начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава, забрана је проширена и на политичку, економску, културну, као и дипломатску, финансијско-економску или пропагандну интервенцију.⁹

Закључујемо – интервенција као таква заправо има више појавних облика, међутим најконтроверзнији облик је управо хуманитарна интервенција. Концепт хуманитарне интервенције представља насилну интервенцију једне државе у ствари друге државе, да би се тако заштитили сопствени национални интереси, или ради спречавања масовног кршења људских права у некој држави, али је право на хуманитарну интервенцију, без обзира да ли се ради о мултилатералној или унилатералној акцији, веома контроверзан појам, па тако *prima facie*, у Повељи УН постоји генерална забрана насилне интервенције једне државе у ствари друге и није експлицитно предвиђен изузетак у односу на то.¹⁰

Хуманитарна интервенција важи као ексклузивна ствар најмоћније државе света која своје деловање заснива на претпоставци о суштинској симбиози силе и морала, силе и цивилизацијске надмоћи. Из тога се, потом, изводи наводна дужност моћних земаља, односно најмоћније земље света, да свима другима наметне своје вредности и своје схватање морала, а у крајњој линији да их перманентно држи у стању наметнуте незрелости. Такав "морални апсолутизам", у коначном, искључује могућност слободне моралне аргументације и дијалога. У ствари, ту и није реч о моралној премоћи него премоћи силе, трајној дисквалификацији међународних правних норми и наметању унилатерализма путем морализације политике.¹¹ Интервенције су вршене, а и данас им се прибегава (противправно), ради заштите начела хуманости, односно заштите људских права у тој држави, и то оружаним путем.¹² Дакле – долази до употребе силе у одређеној држави, за коју се сматра да спроводи масовна кршења људских права и под тим изговором се предузима сила, како би се заштитили држављани државе у којој се хуманитарна интервенције врши, без сагласности те државе. Из ове дефиниције могу се уочити пет битних елемената хуманитарне интервенције по којима се она разликује од неких сличних установа. Најпре, хуманитарна интервенција може бити предузета само употребом оружане силе, те сви

---

⁷ Н. Даниловић, "Нови интервенционизам и хуманитарна интервенција у међународној пракси", *Мегатренд ревија*, 2/2020, 81.

⁸ М. Бартош, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1954, 281.

⁹ М. Крећа, *op. cit.*, 195.

¹⁰ М. Шкулић, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2022, 221.

¹¹ М. Савић, "Етика хуманитарних интервенција", *Социолошки преглед*, 4/2009, 527.

¹² М. Пауновић, *op. cit.*, 149.

они други облици страног утицаја на побољшање стања људских права у некој држави не могу се сврстати у ову установу. Што се тиче субјеката као другог битног елемента хуманитарна интервенције, оружана сила може бити употребљена било од стране држава или међународних организација, док је пасивни субјект увек држава. Следећи битан елемент представља разлог за предузимање хуманитарне интервенције, а то је озбиљно и масовно кршење људских права у некој држави. Лица која се штите хуманитарном интервенцијом, тј. њени бенефицијари морају бити држављани државе против које се интервенише, што представља четврти битан елемент. Последњи битан елемент искључује постојање сагласности државе против које се интервенише ради заштите људских права, јер се у противном ради о интервенцији уз пристанак државе чија легалност није спорна.¹³

Проблем настаје јер хуманитарна интервенција као таква није изричито дозвољена у међународном праву, већ се њена легалност оправдава потребом да се заштите људска права. Не треба губити из вида да хуманитарна интервенција не налази своје правне основе ни у једном међународном правном акту. Напротив, као што је напред наведено, употреба силе у међународним односима је забрањена. Како би се евентуално могло говорити о допуштености хуманитарне интервенције, поједини аутори су настојања да је представе као део међународног обичајног права, које по својој правној снази парира најзначајнијим међународним актима, каква је Повеља УН.¹⁴ Изражене су разлике у тумачењу норми обичајног права као критеријума права примене хуманитарне интервенције. За настанак међународног обичајног правила, неопходно је да буду испољена два елемента – општа пракса и свест о правној обавезности, јер како и сам Суд правде у свом Статуту дефинише – обичај је доказ опште праксе прихваћене као право.¹⁵ Када се имају у виду елементи неопходни за настанак обичаја, не може се закључити да је хуманитарна интервенција постала део међународног обичајног права. Најпре, пракса на том плану није била једнообразна, општа нити континуирана. Државе су се различито понашале у случају озбиљног и масовног кршења људских права у свету. Оне су некада предузимале војне интервенције, али су често остајале само неми посматрачи људских страдања.¹⁶ Било би тешко доказати праксу, а камоли свест о правној обавезности обичајног правила, имајући у виду да је у последње време најмање 133 држава одбацило идеју о унилатералној хуманитарној интервенцији, како индивидуалним, тако и колективним актима. Штавише, тренутно је на снази сасвим супротан међународноправни обичај – о забрани интервенције. Чак је и Међународни суд правде закључио да (нарочито у случају Никарагве против САД, 1986) међународно обичајно право не дозвољава једностране хуманитарне интервенције, и да, напротив, "принцип неинтервенције произилази из међународног обичајног права."¹⁷ Ако би се пракса употребе силе у посебним случајевима усталила као акт у "стању крајње нужде", или томе слично, онда је то за међународно право враћање уназад, на услове који су постојали пре усвајања Повеље УН. То би значило пружање могућности да ово право буде узурпирано, првенствено од снажнијих држава.¹⁸

¹³ Н. Раичевић, *op. cit.* 151–152.

¹⁴ Ј. Радмановић, "Хуманитарна интервенција у контексту злочина агресије из члана 8bis Римског статута", *Гласник адвокатске коморе Војводине часопис за правну теорију и праксу*, 1/2022, 138.

¹⁵ Члан 38 Статута Међународног суда правде

¹⁶ Н. Раичевић, *op. cit.*, 154.

¹⁷ Б. Кривокапић, "On the concepts of humanitarian intervention and preventive self-defence" *Adrias*, 14/2007, 64.

¹⁸ С. Савић, *op. cit.*, 38.

Закључује се да нема места легалности хуманитарне интервенције у међународном праву, да не постоји нити један међународни инструмент којим се изричито дозвољава оваква употреба силе против других држава, чак и да постоје масовна кршења људских права, без одобрења Савета безбедности не сме долазити до употребе оружане силе или било какво друго мешање и интервенисање у послове других држава.

С друге стране, ако заиста стање у одређеној држави представља претњу по светски мир и безбедност, тада ће и Савет безбедности, кроз предвиђену процедуру донети одлуку о легалној употреби силе од стране самих УН, па зашто онда овде уводити обичајно право и растегливе критеријуме, који омогућавају разне злоупотребе. Стога смо мишљења да је цео концепт хуманитарне интервенције у основи погрешан и омогућава да моћне државе спроводе агресију ради остваривања сопствених интереса, а да то онда правдају хуманитарним разлозима.¹⁹ Уосталом, пракса је показала да ниједна од интервенција које су предузимане под заставом хуманости никада није била мотивисана само, па ни преваходно, човекољубљем и другим несобичним поривима. Напротив – сви познати случајеви кажују да су државе интервенисале користећи хуманитарне разлоге само као покриће за своје стварне (политичке) циљеве, као што су смена непослушног режима, обезбеђење приступа нафти и другим сировинама, добијање војних база и сл. При томе, интервенције су по правилу извођене на начин који је значајно веће или мање гажење хуманитарног права, укључујући и доказане ратне злочине и злочине против човечности. У осталим случајевима радило се о акцијама спасавања талаца у страним државама, које су међутим, по правилу изазвале већу штету од користи.²⁰

Много пута је ова установа међународног права била злоупотребљивана, јер је послужила као средство за остварење посебних интереса у иностранству, док је на другој страни у појединим случајевима долазило и до правога покоља становништва, а да остале државе нису ништа предузимале.²¹ Тако има појава да, зависно од историјског периода и иницијатора (предводника) одређене хуманитарне интервенције, у неком периоду она бива квалификована као правно недозвољена (илегална), док у другом времену, иста таква акција бива проглашена легалном, чак и оправданом.²² Сведоци смо таквог различитог третмана држава у случају кршења људских права, у зависности од тога јесу ли те државе савезници јаким силама или не, као што је случај Турске и њеног вишегодишњег лошег односа према Курдима, на чијој територији никада није дошло до било какве врсте интервенције тим поводом, иако постоје докази о масовним кршењима људских права, који заправо у стварности представљају прави основ за покретање акција као што је хуманитарна интервенција. Таква прављења разлика најбоље илуструје Вилкинс: "Истина је да ми никада нећемо извршити притисак на савезнике попут Турака, који злостављају Курде, иако ћемо извршити притисак на земље које нису наши савезници за много мања злостављања њихових грађана."²³ Из оваквог контекста можемо да схватимо да је хуманитарна интервенција ништа друго, до показивање моћи јачих држава над слабијима, у

---

¹⁹ М. Шкулић, "Злочин против мира као "капитално" међународног кривично дело", *Ревиија за криминологију и кривично право*, 2-3/2015, 13.

²⁰ Н. Даниловић, *op.cit.*, 86.

²¹ С. Миленковић, "Хуманитарна интервенција и данашње међународно право", *Зборник радова Правно-економског факултета у Нишу* (ур. С. Поповић), Правно-економски факултет у Нишу, Ниш, 1966, 188.

²² С. Савић, *op.cit.*, 20.

²³ Б. Вилкинс, "Хуманитарне интервенције", *Хуманитарне војне интервенције* (ур. Ј. Бабић, П. Бојанић), Службени гласник, Београд, 2008, 113.

моментима када слабије државе условно речено показују своју "непослушност" јачима. Тада се слабије државе оптужују да заправо оне саме крше међународно право у одређеним сегментима и тиме се правдају зверски напади на исте, који се спроводе путем оружане примене силе јачих држава. Што управо можемо видети на примеру случаја такозване хуманитарне интервенције на СР Југославију, која је спроведена од стране НАТО алијансе, без одобрења Савета безбедности и која је донела неупоредиво више штете него користи у смислу заштите људских права, али је са друге стране донела користи онима који су под изговором заштите људских права спровеле слободно можемо рећи злочин агресије над овом државом.

3. ИНТЕРВЕНЦИЈА НАТО АЛИЈАНСЕ ПРОТИВ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999

Иако је свака оружана интервенција забрањена, као што смо видели у претходном одељку, земље чланице НАТО савеза, основаног на бази чл. 51 Повеље УН, нападе су непрекидним ваздушним ударима Југославију 24. марта 1999. године. Као главни разлог наведена су хуманитарна страдања, то јест непоштовање људских права албанске националне мањине у Југославији.²⁴ Започети оружани сукоб је класичан пример агресије, по свим правилима међународног права и сасвим јасно забрањене тим истим правилима. На жалост, Савет безбедности Уједињених нација није имао "снаге" да то утврди, упркос јасним и прецизним правним овлашћењима и могућностима. Већ на почетку тог сукоба постало је сасвим јасно да је политика, односно, неправо однело превагу над правом.²⁵ Дакле, несумњиво је да је агресија НАТО на Југославију значила флагрантно кршење једне од најзначајнијих одредби Повеље УН, која се односи на одржавање мира и право употребе оружане силе. Она је директно супротна и одредбама Декларације УН о пријатељским односима између држава (резолуција Генералне скупштине 2625) и резолуцији Генералне скупштине о дефиницији агресије.²⁶ НАТО је војно политички савез који је настао као инструмент заједничке одбране држава чланица, и он би имао право да у складу са чланом 5. Атлантске повеље војно интервенише против сваке државе која би извршила агресију на било коју од чланица Савеза. Међутим, више је него очигледно да тадашња СРЈ није извршила агресију ни на једну државу у свом окружењу, а посебно није извршила агресију на било коју чланицу НАТО, тако да се нису стекли услови из члана 51. Повеље за ову врсту војне интервенције. Такође, Савет безбедности није донео никакву одлуку којом би се одобрила употреба оружане силе против СРЈ, због наводних повреда људских права на Косову и Метохији, тако да се није стекао ни други услов за легалну употребу силе против СРЈ.²⁷

Често се у литератури овај пример наводи као хуманитарна интервенција на Косову. Међутим, то није исправно јер је војна интервенција предузета против СР Југославије и на читавом подручју ове државе. Чак и да су напади НАТО-а извођени само на Косову, неопходно је ту интервенцију окарактерисати као напад на Југославију јер је нарушен територи-

²⁴ М. Пауновић, *op.cit.*, 156.

²⁵ М. Старчевић, "Агресија НАТО против Југославије и међународно хуманитарно право", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999, 136.

²⁶ М. Митић, "Агресија НАТО на Југославију – негација међународног права", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999, 80.

²⁷ З. Драгишић, "Суверенитет и хуманитарна интервенција", *Српска политичка мисао*, 2/2009, 57–58.

јални интегритет и политичка независност те државе.²⁸ Бомбардовање СР Југославије је први конфликт таквог типа који се одиграо на подручју Европе након Другог светског рата. НАТО снаге су, под изговором "масовног кршења људских права" албанског становништва на територији Косова и Метохије, поставиле СРЈ једну врсту, слободно можемо рећи, ултиматима приликом преговора у Рамбујеу. Противно међународном праву, Косово је требало да постане НАТО протекторат, а УН нису имале никакву улогу осим што је Савет безбедности "позван" да својом резолуцијом поздрави овај споразум. Њиме је био одобрен велики политички утицај грађана Косова на политику СР Југославије, али је забрањивао било какво мешање у прилике на Косову од стране југословенске владе.²⁹ Верованије тумачење би било да је постављање таквих услова било део веће организоване стратегије САД-а, како би блокирале сваки вид могућег дипломатског договора и тиме створиле изговор за рат. Кисинџер је приметио да је конференција у Рамбујеу "изговор за бомбардовање".³⁰ Ниједна суверена држава на свету не би прихватила услове постављене у Рамбујеу, што нам говори да намере нису били преговори, већ постављање претешких, неприхватљивих услова СР Југославији, како их не би прихватила, те како би се изнашли разлози за почетак оружане интервенције против СР Југославије, која не налази правно упориште ни у једном међународноправном документу, нити је у складу са међународним јавним правом.

Агресијом НАТО држава на Југославију и учешћем у томе, нису погажени само општи принципи и најважнија правила савременог међународног права, већ, на разне начине, и највиши правни акти као и други прописи самих држава, што још једном показује да је овај поход извршен не само без икаквог правног упоришта, већ насупрот важећим нормама међународног права, али и унутрашњег права држава у питању.³¹ На основу свега наведеног, можемо закључити да је интервенција НАТО против СР Југославије 1999. године са правног аспекта била агресија, са политичког аспекта подршка сепаратистичком покрету, а са моралног аспекта злочин.³² Како се ове интервенција не може назвати хуманитарном ни у ком случају, у наставку ћемо покушати да прикажемо на који начин би заправо требало спровести хуманитарну интервенцију и који би то циљеви требало да оправдају употребу силе у међународном праву. Циљеви које је НАТО алијанса имала приликом бомбардовања СР Југославије свакако нису били оправдани ни у правном, политичком, ни моралном смислу. Зашто за такав напад на територијални интегритет једне државе и спровођење акта агресије, нити једна држава чланица НАТО алијансе није одговарала на међународноправним правилима прописан начин питање је које остаје нерешено до данас.

4. ХУМАНИТАРНА ИНТЕРВЕНЦИЈА – ИДЕЈА ХУМАНОГ ЧИНА

Чак и поред свих горенаведених аргумената против хуманитарне интервенције, постоје аутори који тврде да је хуманитарна интервенција добар механизам заштите у борби против масовних кршења људских права. Оправдавање хуманитарне интервенције

²⁸ Н. Раичевић, *Хуманитарна интервенција у међународном јавном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2008, 240–241.

²⁹ Џ. Памфри, "Даље руке од Југославије", *НАТО рат и сукоб на Косову*, (ур. М. Јевтић), Драслар партнер, 1999, Београд, 9.

³⁰ D. Gibbs, *First do no harm – Humanitarian intervention and the destruction of Yugoslavia*, Vanderbilt University Press, Nashville, 2009, 190.

³¹ Б. Кривокапић, "Агресија НАТО на Југославију – грубо кршење норми унутрашњег права", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999, 109.

³² З. Драгишић, *op.cit.*, 61.

се обично огледа у аргументима моралних интереса, потребе права и поштовања потреба својих становника, као и дужности заштите права и интереса становника.³³ Ефикасна превенција сукоба, као непресушног извора људске патње, захтева испуњење три основна услова. Прво, нужно је имати потребно знање о крхкости стања и ризика који из таквог стања произлазе. Друго, потребно је исправно предвидети какве ће последице имати мере које су предузете и да ли су такве мере подесне да направе разлику у односу на постојеће стање и треће потребна је политичка воља, посебно у улагању озбиљних напора у решавању проблема становништва погођеног сукобима.³⁴ Такође, да би до разматрања да ли до интервенције треба да дође, првенствено би требало да постоје одређена дешавања на територији државе против које се планира предузимање интервенције. Мора се радити о сталним, понављаним и у широким размерама предвођеним међународним злочинима од стране државне власти, те да је такво стање само по себи претња миру, затим, ниједна држава која интервенише не би смела од те исте интервенције имати користи.

Приликом вршења интервенције, предност би требало дати колективној акцији, у односу на интервенцију једне државе, и приликом интервенције не смеју бити вршени међународни злочини – као нешто што се само по себи и природи ствари подразумева.³⁵ Закључујемо да је неопходно да постоје чврсти докази да долази до кршења људских права у некој држави, и да је у тој мери масовно да је неопходна реакција међународне заједнице. Такође, поједини аутори наглашавају да, уколико се не би спроводила хуманитарна интервенција у случају масовног кршења људских права држављана, може доћи до парадокса да су странци у тој држави, која крши људска права, више заштићени међународним правом, него сами држављани те државе. Јер у случају да дође до кршења права странаца од стране поједине државе, постоје механизми међународног права којима њихова држава може да их заштити – право самоодбране, којима се штите права и имовина странаца.³⁶

Неки аутори додају још један занимљиви услов за предузимање интервенције – а то је да се треба уверити и да ли држава која предузима интервенцију поштује људска права својих грађана. На тај начин би се спречила апсурдна ситуација да држава која сама крши људска права више "брине" о тим правима становништва друге државе, него онога на свом подручју.³⁷ Што често може бити случај, да се под изговорима лажне моралности оптужују друге државе за кршења људских права, док у стварности држава интервенијент сама не поштује права својих држављана, само под другачијим околностима, а самим тим и другачије таква дела представља јавности. Долазимо до питања које се јавља имајући у виду наведено, а то је – да ли у случају да постоји одобрење Савета безбедности и доказа кршења људских права можемо оправдати употребу силе, тј. да ли међународна заједница може спровести хуманитарну интервенцију? Мишљења смо да све и да постоји одобрење Савета безбедности и да долази до кршења људских права, и даље је спорно да ли је таква интервенција у складу са начелом немешања УН у унутрашњу надлежност држава чланица садржаном у чл. 2(7) Повеље.

³³ А. Гризолд, "Хуманитарна интервенција – опет актуелно питање", *Међународне студије*, 1/2003, 6–7.

³⁴ В. Искра, "Хуманитарна интервенција", *Правник: часопис за правна и друштвена питања*, 81/2005, 57.

³⁵ В. Ђ. Деган, "Интервенција НАТО снага против Савезне републике Југославије 1999.: правна анализа", *Политичка мисао*, 4/1999, 92–93.

³⁶ D. Wolf, "Humanitarian intervention", *Michigan Journal of International law*, 1/1988, 340.

³⁷ Д. Лапаш, "Нека размишљања о допустивости једностране употребе силе у савременом међународном праву", *Годишњак Академије правних знаности Хрватске*, 1/2010, 46.

Дилема се огледа у томе да ли Савет безбедности може озбиљно и масовно кршење људских права подвести под неки од разлога за предузимање принудних мера. Имајући у виду да чл. 24(2) налаже Савету безбедности да у извршавању својих дужности поступа у складу са циљевима и начелима УН, као и да чл. 39 користи врло широку формулацију по којој је довољно да постоји било каква претња међународном миру и безбедности, не би се могло оспорити право Савета да одобри ХИ, пошто он том приликом не поступа *ultra vires*.³⁸ Стога, уколико постоје докази о кршењима људских права и реакција Савета безбедности може бити допуштена и легална, у мери у којој се његови акти односе превасходно на заштиту људских права од држава које та права својим држављаним ускраћују.

Између осталог, треба поменути и извештај Међународне комисије о интервенцији и државној суверености (International Commission on Intervention and State Sovereignty), који носи назив "*The Responsibility to protect*" (Дужност пружања заштите), којим се наглашава да постоје три посебне дужности. Дужност превенције, коју треба разумети као акцију у кризним тренуцима, пре избијања самог сукоба, када је очигледно да постоји одређена опасност по становништво. Затим, дужност реаговања, која следи након што дужност превенције није била успешна, односно, није дошло до побољшања ситуације применом одређених мера превенције. На крају, ту је и дужност поновне изградње, која подразумева пружање помоћи, неке врсте "опоравка" државе, након што је спроведена војна интервенција, која се огледа у стабилизацији и поправљању односа који су довели до саме кризне ситуације.³⁹ Уколико би хуманитарна интервенција била спроведена на овакав начин, уз испуњавање формалних услова (постојање одобрења Савета безбедности) и са циљевима који су искључива заштита људских права, за чије кршење постоје поуздани докази – таква хуманитарна интервенција би била оправдана, како са легалног тако и са моралног аспекта. Међутим, уколико би се под изговором кршења људских права, које није на адекватан начин ни доказано, спровела хуманитарна интервенција без одобрења Савета безбедности, чији је стварни циљ насилна промена недемократске (некооперативне) власти, економско искоришћавање слабијих држава, остваривање било каквих политичких или војних циљева таква интервенција не би била ни легална, нити морална, а по најмање хуманитарна. Стога, међународна заједница треба да посвети много већу пажњу овом институту, зарад правог очувања међународног мира, безбедности и сигурности свих држава, а не само политички и економски моћнијих.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Сама идеја хуманитарне интервенције није у бити лоша – идеја да постоји један универзални механизам заштите људских права и слобода, у случајевима када поједине Владе угрожавају права сопствених грађана на најбруталније начине. Међутим, јако је важно да циљеви хуманитарне интервенције буду само и искључиво заштите људских права. Поред оправданог циља, требало би и да буде испуњен и формални део, а то је да постоји одобрење међународне заједнице – Савета безбедности. Оцену стања у критичним државама требало би дати на основу извештаја неутралних тела, која би требало да буду послата у надзор, и која би на транспарентан начин могла да изнесу своје виђење

---

³⁸ Н. Раичевић, *op.cit.*, 165–166.

³⁹ Више у: "*The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*", International Development Research Center, Ottawa, 2001.

ситуације, али и реалну слику дешавања. Такође, приликом интервенције би требало примењивати оружану силу само у крајњим случајевима и само до оне мере у којој је неопходна, дакле без прекорачивања и уз поштовање правила међународног хуманитарног права. Сведоци смо да је у прошлости дошло до предузимања хуманитарних интервенција у појединим случајевима и из циљева који нису били хуманитарне природе, већ ради испуњења одређених политичких, економских и војних интереса моћнијих држава. Хуманитарна интервенција се у таквим случајевима користи само као изговор за мешање у послове других држава и може се отворено назвати употребом силе – која је изричито забрањена у међународном праву. Нажалост, одређеним државама бива дозвољен овај вид употебе силе, управо из горенаведених разлога, те њима овакав вид отвореног кршења међународног јавног права пролази несанкционисано, што се не би смело дешавати у пракси. Још једном видимо како међународни односи и политика утичу на међународну заједницу. Решења за оваква непоштовања међународног права требало би потражити у формирању независних тела која би санкционисала свако непоштовање међународних правила, како већ постојећа тела на међународном нивоу, нису до сада санкционисала најмоћније државе приликом отвореног кршења међународног јавног права. Без обзира на то која држава или међународна организација је прекршила норме међународног права, требало би да све државе одговарају подједнако у односу на кршења међународног права, пошто смо, на примеру интервенције на СР Југославију имали прилику да видимо флагрантна кршења међународног права од стране припадника снага НАТО алијансе, за која нико није одговарао. Уништена инфраструктура, убијање цивила, уништавање културних добара, проузроковање еколошког загађења, коришћење недозвољених средстава ратовања – бомбардовање бомбама са осиромашеним уранијумом и касетним бомбама, напади без разликовања циљева и остала кршења међународног хуманитарног и међународног јавног права су олако названи колатералном штетом, а не својим правим именом – злочином агресије.

Са друге стране, требало би посебним међународним актом, који до сада није донет и који би требало да уреди ово јако осетљиво питање, које је посебно подложно злоупотребима, оставити могућност за интервенисање, али под јако строгим условима, који би требало да важе за све државе подједнако. Међутим, поједини аутори сматрају да имајући у виду чл. 103 Повеље, нови уговор не би могао садржати одредбе које би противречиле конститутивном акту ОУН. Дакле, решења садржана у будућем уговору могла би само прецизирати поједине одредбе Повеље УН, без њиховог мењања. Због тога би овај начин регулисања, имао ограничен домашај. Овакав начин регулисања отворио би и проблем положаја држава чланица ОУН-а које не ратификују међународни уговор о хуманитарној интервенцији.⁴⁰ Поред већ постојећих правила, потребно би било прецизно и јасно дефинисање у којој мери кршења људских права доводе до одобрења Савета безбедности и требало би усталити праксу, да се у истим случајевима исто и поступа. Сматрамо да би требало да постоје чврсти докази да је дошло до кршења људских права, а да би те доказе требало да обезбеди посебно неутрално тело, које би било састављено од стране независних експерата, и које би требало да поднесе извештаје о стању у држави након посете исте, јер често се води одређена пропаганда против одређених држава из политичких разлога, те се не може олако узети тврдње да долази до кршења људских

⁴⁰ Н. Раичевић, "Предлози за будуће регулисање хуманитарне интервенције", *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 67/2014, 224.

права уколико рецимо докази потичу из штампе или држава које имају одређене политичке или економске претензије према држави која је оптужена за кршење људских права. Иако поједини аутори тврде да је некада до интервенције било неопходно да дође, чак и без поштовања предвиђених процедура, како би се што пре спречила "хуманитарна катастрофа" испоставило се да је права хуманитарна катастрофа настала тек након предузимања такозване хуманитарне интервенције, која је заправо ту исту катастрофу требало да спречи. Стога, требало би се строго придржавати горенаведених правила, а посебно размотрити извештај Међународне комисије о интервенцији и државној суверености – Дужност пружања заштите, који теоријски има добру основу и применити такав начин спровођења хуманитарне интервенције у пракси, посебно последњи део који се односи на одговорност за поновну изградњу друштва које је било погођено интервенцијом.

Да закључимо – хуманитарна интервенција је институт међународног права који поставља можда и најтеже дилеме приликом своје примене, а са друге стране не постоји ниједан међународни акт који би детаљније уредио ова питања. Док, са друге стране примена хуманитарне интервенције није тако ретка и има велику заступљеност у међународном праву, зато би задатак за међународну заједницу требало да буде следећи – установавање услова за њену примену, који би се примењивали подједнако за све, и обезбедити да се интервенције које се предузимају мимо тих услова не називају погрешно интервенцијама, већ злочинима агресије и санкционисати исте.

ЛИТЕРАТУРА

- Бартош М., *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1954.
- Вилкинс Б., "Хуманитарне интервенције", *Хуманитарне војне интервенције*, (ур. Ј. Бабић, П. Бојанић), Службени гласник, Београд, 2008.
- Gibbs, D., *First do no harm – Humanitarian intervention and the destruction of Yugoslavia*, Vanderbilt University Press, Nashville, 2009.
- Гризолд, А., "Хуманитарна интервенција – опет актуелно питање", *Међународне студије*, 1/2003.
- Даниловић Н., "Нови интервенционизам и хуманитарна интервенција у међународној пракси", *Мезатренд ревија*, 2/2020.
- Деган, В. Ђ., "Интервенција НАТО снага против Савезне републике Југославије 1999.: правна анализа", *Политичка мисао*, 4/1999.
- Драгишић, З., "Суверенитет и хуманитарна интервенција", *Српска политичка мисао*, 2/2009.
- Искра, В., "Хуманитарна интервенција", *Правник: часопис за правна и друштвена питања*, 81/2005.
- Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016.
- Кривокапић, "On the concepts of humanitarian intervention and preventive self-defence" *Adrias*, 14/2007.
- Кривокапић Б., "Агресија НАТО на Југославију – грубо кршење норми унутрашњег права", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999.
- Лапаш Д., "Нека размишљања о допустивости једностране употребе силе у савременом међународном праву", *Годишњак Академије правних знаности Хрватске*, 1/2010.
- Миленковић С., "Хуманитарна интервенција и данашње међународно право", *Зборник радова Правно-економског факултета у Нишу* (ур. С. Поповић), Правно-економски факултет у Нишу, Ниш, 1966.
- Митић М., "Агресија НАТО на Југославију – негација међународног права", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999.
- Пауновић М., "Хуманитарна интервенција као злоупотреба начела забране употребе силе у међународном праву", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999.
- Радмановић Ј., "Хуманитарна интервенција у контексту злочина агресије из члана 8bis Римског статута", *Гласник адвокатске коморе Војводине часопис за правну теорију и праксу*, 1/2022.
- Раичевић Н., "Еволуција хуманитарне интервенције у међународном праву", *Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу* (ур. Г. Обрадовић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2021.
- Раичевић Н., "Предлози за будуће регулисање хуманитарне интервенције", *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 67/2014.

- Раичевић Н., *Хуманитарна интервенција у међународном јавном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2008.
- Савић М., "Етика хуманитарних интервенција", *Социолошки преглед*, 4/2009.
- Савић С., "Међународно право и хуманитарна интервенција", *Међународни проблеми*, 1/2007.
- Старчевић М., "Агресија НАТО против Југославије и међународно хуманитарно право", *Југословенска ревија за међународно право*, 1-3/1999.
- Шкулић М., *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2022.
- Шкулић М., "Злочин против мира као "капитално" међународног кривично дело", *Ревија за криминологију и кривично право*, 2-3/2015.
- Wolf D., "Humanitarian intervention", *Michigan Journal of International law*, 1/1988.

* * *

Andjelija Stevanović*

HUMANITARIAN INTERVENTION - HUMANITARIAN ACT OR CRIME?

Summary

In the paper, the author tries to delineate the appearance of humanitarian intervention as a conditionally humane act, in the capacity of an instrument for the protection of international peace - which is one of the reasons for the existence of this institute, and humanitarian intervention as a type of aggression (crime) by more powerful states towards politically and economically weaker ones states in certain cases. It shows how the idea of humanitarian intervention came about, how it is possible to justify undertaking humanitarian intervention and what are the conditions for it. While on the other hand, he criticizes the undertaking of such an intervention under the false pretext of protecting human rights, as well as for non-compliance with the rules of international public law that prohibit the use of force, except with the approval of the Security Council - especially with reference to the so-called humanitarian intervention of the NATO alliance in 1999 in Kosovo and Metohija, that is, on the territory of FR Yugoslavia.

Keywords: humanitarian intervention, Security Council approval, aggression, use of armed force, human rights protection.

---

* Student of PhD studies at the Faculty of Law of the University of Belgrade, specialized in international law, junior researcher at the Institute of Social Sciences in Belgrade, andjelija.stevanovic21@gmail.com.